

Co je Eurydice

Úkolem sítě Eurydice je poznávat a objasňovat organizaci a fungování různých evropských vzdělávacích systémů. Tato síť popisuje národní vzdělávací systémy a zpracovává tematické srovnávací studie, ukazatele a statistiky. Cílem Eurydice je prostřednictvím své práce zlepšovat porozumění, spolupráci, důvěru a mobilitu na evropské i mezinárodní úrovni. Síť Eurydice se skládá z národních oddělení sídlících v jednotlivých evropských zemích. Její aktivity koordinuje Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast. Všechny publikace Eurydice jsou zdarma dostupné na internetových stránkách Eurydice nebo na vyžádání v tištěné podobě. Více informací lze nalézt na adrese <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>.

Plné znění studie

Výchova k občanství ve školách v Evropě – 2017

je dostupné v angličtině na webových stránkách Eurydice: <http://ec.europa.eu/eurydice>

Tištěné kopie této studie

Lze získat na vyžádání na adrese:
eacea-eurydice@ec.europa.eu

Kontakt

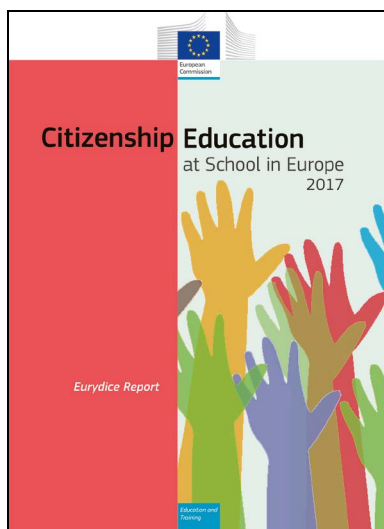
Wim Vansteenkiste,
Communication and
Publications:
+32 2 299 50 58

České oddělení Eurydice

Dům zahraniční spolupráce
Na Poříčí 1035/4
110 00 Praha 1
E-mail: eurydice@dzs.cz
Web: www.naerasmusplus.cz

Nová publikace Eurydice

Výchova k občanství ve školách v Evropě – 2017

Vzhledem k narůstajícímu ohrožení základních hodnot jako mír, rovnost a lidská práva se výchova k občanství v posledních letech stala předmětem velkého zájmu a několik zemí změnilo své oficiální pokyny pro tuto oblast vzdělávání. Ale co je to výchova k občanství? Jak se vyučuje? Je samostatným předmětem? Jak jsou žáci hodnoceni? Jak se rozvíjejí občanské kompetence prostřednictvím praktických zkušeností mimo školu? Jaká je příprava učitelů a jaké se jim dostává podpory?

Publikace *Výchova k občanství ve školách v Evropě – 2017* přináší na tyto otázky odpovědi a poskytuje i srovnání přístupů k výchově k občanství v jednotlivých zemích Evropy. Kromě 28 členských zemí EU zahrnuje Bosnu a Hercegovinu, Bývalou jugoslávskou republiku Makedonii, Island, Lichtenštejnsko, Černou Horu, Norsko, Srbsko, Švýcarsko a Turecko.

Tato publikace je založena především na kvalitativních údajích a vychází z nařízení a doporučení vztahujících se k výchově k občanství ve veřejných školách, které se týkají všeobecného i odborného vzdělávání. Studie se zaměřuje na čtyři oblasti, jimiž jsou: vzdělávací programy; výuka, učení a aktivní účast; hodnocení žáků a evaluace škol; přípravné a další vzdělání učitelů a jejich podpora. Každou kapitolu doplňuje případová studie z jedné vybrané země.

Tento leták podává stručný přehled některých hlavních zjištění obsažených ve studii.

Výchova k občanství se zaměřuje nejen na znalosti v oblasti politiky, ale také na rozvoj demokratických, sociálních i personálních a interpersonálních dovedností

Na rozdíl od starších názorů na výchovu k občanství, které limitovaly její úlohu na znalost politických institucí a procesů, moderní výchova k občanství v Evropě má vyšší ambice a více rozměrů. Stanovením konkrétních cílů v kurikulu se školské orgány snaží podporovat rozvoj dovedností spojených s efektivními a konstruktivními interakcemi (včetně rozvoje osobnosti), na kritické myšlení a na společensky odpovědné a demokratické jednání.

Žáci se na různých vzdělávacích úrovních učí různým dovednostem. V primárním vzdělávání je v centru pozornosti podpora rozvoje osobnosti a interpersonálních dovedností. Na sekundární úrovni

schopnost efektivní a konstruktivní interakce s ostatními vyúsťuje ve společensky odpovědné jednání. Výuka jak jednat demokraticky většinou probíhá na vyšší sekundární úrovni, zatímco dovednostem spojeným s kritickým myšlením bývá větší pozornost věnována na nižší sekundární úrovni.

Specifičtější dovednosti se mezi zeměmi liší. Zajímavé je, že velmi málo zemí klade důraz na přizpůsobování se žáků měnícím se okolnostem a jen několik zemí podporuje kontakty s politickými orgány.

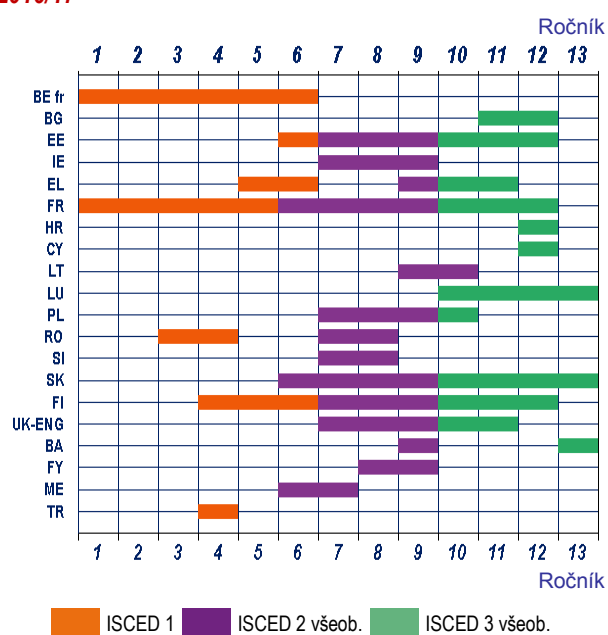
Žáci se věnují výchově k občanství na primární i sekundární úrovni vzdělávání téměř ve všech zemích

Pro průřezová témata jako výchova k podnikání, tvořivosti a občanství je výzvou zlepšit jejich postavení vůči tradičním vyučovacím předmětům. Ačkoliv je výchova k občanství široce podporována a téměř ve všech zemích je povinná na všech úrovních všeobecného vzdělávání (i když ne nezbytně ve všech ročnících), její postavení a místo v kurikulu se mezi zeměmi liší. Podle národních vzdělávacích programů se žáci tomuto tématu učí jedním ze tří hlavních způsobů (a často též jejich kombinací) – může být samostatným předmětem. Může tedy být zařazeno šířeji do některých předmětů nebo oblastí výuky (např. do společenských věd nebo do jazyků), nebo může být průřezovým tématem vyučovaným všemi učiteli. Většina vzdělávacích systémů používá druhé dva způsoby a více než 30 ze 42 sledovaných vzdělávacích systémů používá jeden z nich na všech úrovních všeobecného vzdělávání. Naopak pouze ve 20 vzdělávacích systémech je ve všeobecném vzdělávání samostatným povinným předmětem, a to se zásadními rozdíly v délce jeho zařazení.

Počet ročníků, v nichž je tento samostatný povinný předmět zařazen, se pohybuje od jednoho roku do dvanácti let. Třináct vzdělávacích systémů má samostatný povinný předmět pouze na sekundární úrovni. Naopak Francie, Estonsko a Finsko (s jistou flexibilitou na vyšší sekundární úrovni) zařazují tento

předmět v průběhu celého všeobecného vzdělávání, počínaje primární úrovní. Kromě toho v Řecku a v Rumunsku existuje rovněž samostatný povinný předmět, který je rozložen mezi primární i sekundární úrovní, ne však kontinuálně.

Samostatný povinný předmět výchova k občanství, 2016/17

Zdroj: Eurydice.

Ve srovnání se všeobecným vzděláváním je výchově k občanství ve školním odborném vzdělávání věnováno méně pozornosti

Rozdíly ve výchově k občanství mezi těmito směry je možno doložit v národních vzdělávacích programech, v metodických materiálech pro učitele a v účasti na řízení školy. Ve třetině vzdělávacích systémů se na výchovu k občanství v národních vzdělávacích programech pro školní odborné vzdělávání klade menší důraz. Rozdíly jsou například v tom, že se žáci v odborném vzdělávání učí méně předmětů, které obsahují prvky výchovy k občanství, nebo že výchova k občanství není samostatným volitelným předmětem. Navíc pouze polovina vzdělávacích systémů poskytuje učitelům podpůrné materiály pro zařazování výchovy k občanství do odborného

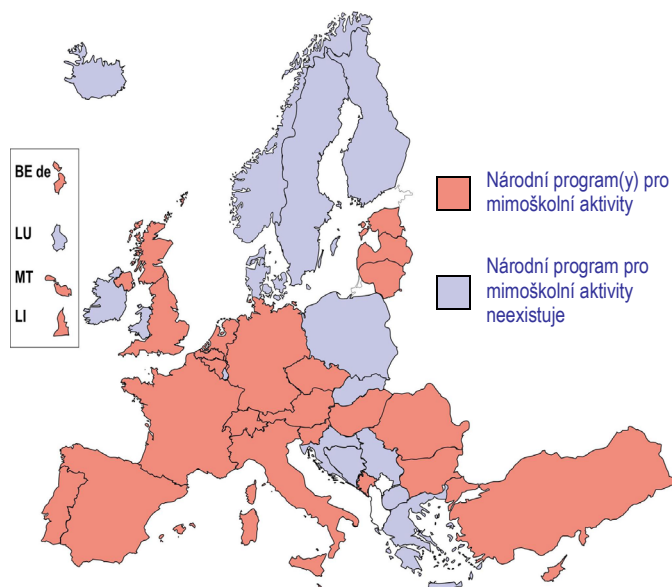
vzdělávání, zatímco ve vzdělávání všeobecném takovou podporu poskytují asi dvě třetiny zemí. A konečně, žáci ani rodiče nemají v odborném vzdělávání stejnou příležitost získat praktickou zkušenost s demokratickou účastí na řízení školy jako ve všeobecně vzdělávacím směru. Ve všeobecném vzdělávání na nižší i vyšší sekundární úrovni téměř všude existují doporučení pro žakovské rady a spoluúčast rodičů v řídicích orgánech školy. Naopak v odborném vzdělávání se počet vzdělávacích systémů, které mají doporučení k těmto dvěma způsobům účasti, blíží v případě žáků i rodičů ke 30.

Většina zemí nabízí příležitosti pro učení mimo školu

Mimoškolní aktivity hrají důležitou úlohu při rozvíjení občanských kompetencí. Mohou umožnit žákům účastnit se aktivit podle jejich vlastního výběru, zkoumat různá témata a učit se v různém vnějším prostředí v souvislosti se sportem, demokracií a politickým životem, dobrovolnickou činností, ochranou životního prostředí, mezinárodními sítěmi nebo uměním a kulturou. V Evropě 29 zemí poskytuje doporučení k nabídce mimoškolních aktivit, které podporují výchovu k občanství, zejména pro nižší a vyšší sekundární úroveň. Tyto země nejčastěji doporučují aktivity spojené s ochranou životního prostředí a dále následují aktivity na zvyšování povědomí o politickém životě. Naopak dobrovolnické aktivity byly především na primární a nižší sekundární úrovni méně časté. Většina zemí (27) také přímo podporuje národní programy pro mimoškolní aktivity spojené s výchovou k občanství realizované různým způsobem, např. prostřednictvím diskusních sítí v Německu, aktivit mládeže v rámci projektu Záruky pro mladé (*Youth Guarantee*) v Estonsku nebo Národní služby pro občany (*National Citizen Service*) ve Spojeném království (v Anglii a Severním Irsku). Aktivity v rámci výchovy k občanství, které se konají

mimo školu, jsou široce uznávané pro svůj významný vliv na žáky. Je tedy důležité zajistit přístup žáků k široké škále příležitostí na všech vzdělávacích úrovních.

Národní programy podporující mimoškolní aktivity, 2016/17

Zdroj: Eurydice.

Standardizované hodnocení organizuje v průběhu všeobecného vzdělávání polovina zemí

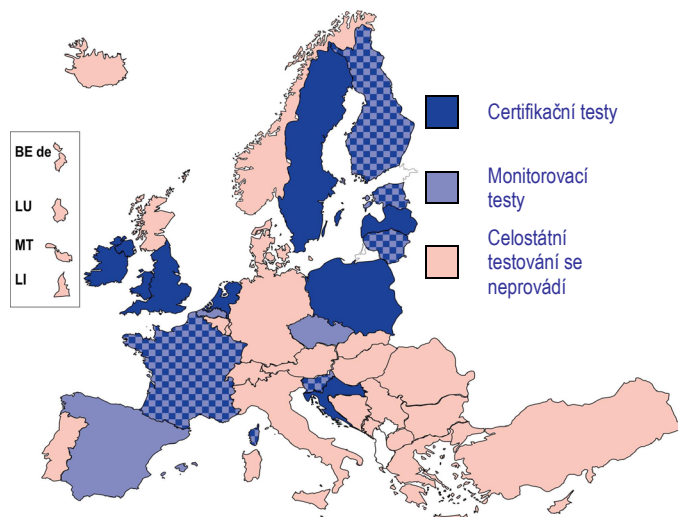
Výzkum ukázal, že hodnocení žáků v oblasti výchovy k občanství je zvláště obtížným úkolem. Učitelé, kteří se věnují výchově k občanství, mají k dispozici několik typů podpory.

Pokyny na národní úrovni k hodnocení ve výuce existují ve 26 vzdělávacích systémech. Podporují shodně jak tradiční metody hodnocení jako testy s mnohočetným výběrem odpovědi, tak metody alternativní jako hodnocení na základě projektů, sebehodnocení nebo vzájemné hodnocení spolužáky.

Některou z forem celostátního testování v samostatném předmětu výchova k občanství nebo v předmětech, které obsahují složky výchovy k občanství, organizuje 17 vzdělávacích systémů. Toto hodnocení má obvykle za cíl doložit formální rozhodnutí o pokroku žáků (14 vzdělávacích systémů) spíše než hodnotit vzdělávací systém jako celek nebo hodnotit jednotlivou školu, aby se zlepšila výuka a učení (8 vzdělávacích systémů). Nicméně standardizované zkoušení výchovy k občanství je pro všechny žáky v určitém okamžiku povinné pouze ve Francii, v Irsku (do školního roku

2016/17), v Litvě, v Polsku a ve Švédsku. V ostatních zemích je volitelné.

Celostátní testování z výchovy k občanství realizované v průběhu všeobecného vzdělávání, 2016/17

Zdroj: Eurydice.

I přes určitý pokrok ve vzdělávání učitelů a ředitelů škol v oblasti výchovy k občanství přetrvávají v politice napříč Evropou výrazné mezery

Pět vzdělávacích systémů v Evropě (Belgie (Francouzské společenství), Irsko, Lucembursko, Nizozemsko a Spojené království) poskytuje budoucím učitelům možnost specializovat se na výchovu k občanství v průběhu jejich přípravného vzdělávání. Od podzimu 2017 je tomu tak i v Dánsku. V sedmi dalších zemích (v České republice, v Estonsku, v Lotyšsku, v Litvě, v Rakousku, v Polsku a na Slovensku) mohou studenti získat aprobaci ve více předmětech, tj. stát se učiteli se specializací na občanskou výchovu nebo výchovu k občanství a na jeden nebo dva další předměty.

Kromě toho devět vzdělávacích systémů (Německý mluvící společenství Belgie, Dánsko, Německo, Španělsko, Francie, Maďarsko, Nizozemsko, Spojené království (Wales) a Norsko) definovalo kompetence v oblasti výchovy k občanství, které musí získat všichni budoucí učitelé připravující se na výuku na

primární a/nebo sekundární úrovni vzdělávání. Dalších deset vzdělávacích systémů uvádí všeobecné pedagogické dovednosti, které nejsou specifické pro výchovu k občanství, ale pro její výuku jsou důležité.

Nicméně 17 vzdělávacích systémů stále nemá žádné předpisy nebo doporučení týkající se rozvoje dovedností budoucích učitelů výchovy k občanství v jejich přípravném vzdělávání. Toto rozhodnutí je tedy ponecháno na vysokých školách.

Pokud jde o další vzdělávání učitelů v oblasti výchovy k občanství, nejvyšší orgány školské správy 27 vzdělávacích systémů v Evropě takové aktivity pro učitele organizují nebo podporují. Naproti tomu jen ve 14 evropských zemích (v Bulharsku, v Estonsku, v Irsku, ve Španělsku, ve Francii, v Chorvatsku, v Lotyšsku, v Litvě, v Nizozemsku, v Rakousku, v Polsku a ve Slovinsku) nejvyšší orgány zajišťují nebo podporují další vzdělávání v této oblasti určené přímo pro ředitele škol.

Plné znění publikace **Výchova k občanství ve školách v Evropě – 2017** je dostupné v angličtině na webových stránkách Eurydice: <http://ec.europa.eu/eurydice>